

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2022.11.5>

УДК 37.09

Сергій Баценко

ORCID iD 0000-0002-7752-609X

аспірант, Інститут цифровізації освіти НАПН України,
вул. М. Берлінського, 9, 04060 Київ, Україна,
sbatsenko@gmail.com

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ДИРЕКТОРІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ

У статті наголошено, що процеси децентралізації в Україні, реформування всіх ланок освіти, надання державою гарантій академічної, організаційної, фінансової та кадрової автономії закладу освіти зумовлюють нові вимоги до директорів закладів загальної середньої освіти відповідно до появи нових управлінських функцій керівників, зокрема вирішення питань фінансово-господарської діяльності закладу освіти. У статті представлено результати онлайн-опитування керівників закладів освіти, яке показало, що переважна більшість опитуваних директорів потребують додаткового (цільового) навчання щодо здійснення самостійного формування бюджету школи, здійснення фінансово-господарської діяльності тощо. Встановлено, що керівники потребують поглибленого вивчення питань щодо нормативно-правового забезпечення фінансової діяльності школи; особливостей здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за бюджетні кошти; використання ІКТ у фінансово-господарській діяльності; формування бюджету школи, складання кошторису, розрахунку видатків на оплату праці, харчування, комунальні послуги; шляхів отримання джерел додаткового фінансування. Підвищення рівня фінансової грамотності керівників закладів загальної середньої освіти потребує їх навчання за такими критеріями: розвиток установок, пов'язаних з культурою фінансової поведінки керівника; знань, що включають в себе розуміння правових основ фінансової автономії та бюджетних процесів закладу освіти; навичок для здійснення фінансово-господарської діяльності в закладі освіти, ведення бухгалтерського обліку та звітності, проведення публічних закупівель та договірної роботи. Із цією метою вважаємо ефективним створення та впровадження курсу навчання фінансової грамотності керівників закладів освіти. Перспективними є визначення авторської моделі визначення рівня фінансово-господарської грамотності керівників закладів освіти.

Ключові слова: директори шкіл; заклади загальної середньої освіти; підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти; управлінська діяльність; фінансова автономія; фінансова грамотність.

© Баценко Сергій, 2022

Вступ. Процеси децентралізації в Україні, реформування всіх ланок освіти, прийняття та введення в дію Законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020), визначення закладу освіти самостійною юридичною особою, надання державою гарантій академічної, організаційної, фінансової та кадрової автономії закладу освіти, поява нових управлінських функцій керівників закладів освіти зумовлює нові вимоги до підготовки директорів закладів загальної середньої освіти (Закон України «Про освіту», 2017). Фінансова

грамотність директора закладу загальної середньої освіти як обов'язкова вимога відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» відсутня, але той факт, що згідно із цим Законом керівник зобов'язаний розробляти проект кошторису закладу та подавати його засновнику або уповноваженому ним органу на затвердження, говорить про те, що він повинен мати ці знання (Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням підготовки керівника закладу

освіти займалося багато вітчизняних учених. Здійснивши аналіз українських наукових робіт, маємо нагоду зазначити, що ряд науковців (Є. Бачинська, О. Біницька, О. Ворон, О. Жданова-Неділько, Н. Зінчук, С. Калашнікова, В. Кремень, М. Лещенко, Г. Москалик, О. Овчарук, А. Светлорусова та інші) розглядали велике коло питань професійного розвитку та підготовки керівників.

Вченими М. Лещенко та А. Светлорусовою (2010) здійснено історико-педагогічний дискурс професійної підготовки магістрів управління навчальним закладом. Предметом наукової розвідки О. Ворон (2014) стали методологічні аспекти зростання професійного потенціалу керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Дослідниця О. Жданова-Неділько (2015) визначила процес підготовки майбутнього керівника навчального закладу до конструктивної управлінської взаємодії як систему навчальної та паранавчальної діяльності, спрямованої на створення умов для теоретичного (дедуктивного), аналітичного (індуктивного) та практичного освоєння мотиваційних, змістових та операційних основ формування продуктивних стосунків у педагогічному колективі як творчій професійній спільноті однодумців.

Вченою Є. Бачинською (2018) висвітлено питання підвищення кваліфікації керівників закладів освіти та підготовлено освітню програму підготовки директорів до управлінської діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти. Г. Москалик (2020) дослідив питання готовності керівника закладу освіти до самостійної фінансово-господарської діяльності та визначив орієнтовний план заходів підвищення кваліфікації керівників закладів освіти (с. 13–14).

A. Lusardi, O. S. Mitchell (2014) засвідчили зростання кількості теоретичних досліджень фінансової грамотності. Вони розглядають фінансові знання як форму інвестування в людський капітал (р. 5–44). Th. Vinooy, P. Subhashree (2020) дійшли висновків, що зміст програм навчання фінансовій грамотності повинен включати не лише базові знання фінансових концепцій, а й докладні практичні заняття з фінансів планування, складання бюджету, управління грошима, мобілізація коштів, управління боргом тощо (р. 480–487).

Дослідниця Т. Кізима (2012) дає наступне тлумачення фінансової грамотності: «Фінансова грамотність — це сукупність сві-

тоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень» (с. 65).

І. Ломачинська (2011) визначає сутність фінансової грамотності як сукупність знань щодо законів, правил економічної та фінансової діяльності; розуміння ключових фінансових понять, а також здатність приймати на цій основі обґрунтовані рішення, здійснювати ефективні дії для реалізації життєвих цілей та планів у теперішньому та майбутньому, що, у свою чергу, забезпечить зростання добробуту населення, його фінансово-економічної безпеки, розумне споживання, споживчу здатність, незалежність, конкурентоздатність, інвестиційну активність, відповідальність, самооцінку, цілеспрямованість, економічне та соціальне включення. Таке макроекономічне підґрунтя, у свою чергу, здатне забезпечити макроекономічну стабільність фінансової системи держави» (с. 118).

Однак наукові розробки з проблеми підвищення фінансової грамотності керівних кадрів закладів освіти висвітлюють фрагментарне наповнення змістової частини та не враховують запити керівників закладів освіти та вимог сучасності.

Метою дослідження є представлення результатів онлайн-опитування щодо потреб у розвитку фінансової грамотності директорів закладів загальної середньої освіти в умовах фінансової автономії.

Методологія. У процесі дослідження були застосовані теоретичні методи системного та порівняльного аналізу педагогічних, психологічних наукових джерел, спеціальної літератури, законодавчих та нормативних документів з питань управління загальною середньою освітою; експертне оцінювання критеріїв; здійснено аналіз вітчизняного досвіду формування фінансово-господарської грамотності в керівників ЗЗСО; методи збору онлайн-інформації, аналізу, синтезу та узагальнення отриманих статистичних даних, отриманих у процесі анкетування.

Результати дослідження. Фінансова автономія у сфері освіти нерозривно пов'язана з відповіддю на питання щодо того, хто визначає, витрачає і контролює освітній бюджет. Це можуть бути органи місцевого самоврядування, місцеві органи управління освітою або ж самі заклади освіти.

У системі управління освітою на сучасному етапі саме громада є відповідальною за виконання освітніх політик на встановленій території (Про фінансову автономію закладів освіти, 2022).

У більшості загальноосвітніх закладах освіти України відсутні власні бухгалтерії. Такий процес, як планування видатків та здійснення фінансово-господарської діяльності для закладів освіти, відбувається централізовано, тобто в органах управління освітою.

Також є випадки, зокрема в закладах освіти Деснянського району міста Києва, коли директори шкіл володіють реально більшими повноваженнями стосовно управління шкільними фінансами, вони займаються підготовкою шкільного бюджету та здійснюють його виконання. Проте навіть у випадку отримання таких повноважень органом управління освітою громади контролюються витрати закладів освіти (Клокар, 2017, с. 30).

Директор як фінансовий менеджер у школі відповідає за складання бюджету, виконання бюджетних планів, контроль процесів виконання та звітування про результати (Espinosa, 2017, р. 39).

Основна мета запровадження фінансової автономії для шкіл — сприяння підвищенню ефективності використання коштів як з державного бюджету, так і з бюджету громади (Клокар, 2016, с. 412).

Суттю фінансової автономії є надання самостійності щодо широкого переліку організаційних моментів, які стосуються вирішення фінансово-економічних питань. Серед таких питань можна назвати, зокрема:

- розроблення та подання на затвердження свого кошторису;
- розроблення тарифікації педагогічного персоналу згідно з чинним законодавством;
- розроблення і затвердження штату педагогічного та адміністративно-технічного персоналу відповідно до конкретних потреб закладу;
- преміювання співробітників у межах фонду оплати праці;
- визначення позабюджетних джерел фінансування, серед яких також здача в оренду незадіяних шкільних площ, виробничих, допоміжних або технічних приміщень, розвиток підсобного господарства тощо (Автономія ЗНЗ, 2022).

Чи є можливим запровадження фінансової автономії шкіл в Україні в сучасних умо-

вах? Керівники громад та органи управління освітою висловлюють переконання в тому, що школи мають фінансову автономію. Проте якою є реальна ситуація?

З метою розроблення курсу навчання фінансової грамотності керівників закладів загальної середньої освіти в умовах фінансової автономії нами було проведено опитування, яке включало анкетування управлінців.

У опитуванні взяли участь 78 директорів закладів загальної середньої освіти. Респондентам було запропоновано дати відповідь на 16 запитань. У частині запитань потрібно було обрати відповіді із запропонованих, в інших — сформулювати та описати самостійно. Завдяки цьому ми отримали можливість проаналізувати відповіді та визначити найбільш поширені потреби щодо підготовки директорів закладів загальної середньої освіти до управлінської діяльності в умовах фінансової автономії.

Аналіз відповідей в анкетах показав наступне:

1. Усі респонденти, які взяли участь в анкетуванні, мають вищу освіту. Додатково 34,6 % (27 осіб) керівників після закінчення закладу вищої освіти додатково отримали ще як мінімум по одній вищій освіті (рис. 1).

2. 56,4 % респондентів є директорами загальноосвітніх шкіл, 17,9 % — директорами спеціалізованих шкіл, 14,1 % — ліцеїв і гімназій, а також 3,9 % — навчально-виховних комплексів (рис. 2).

3. Середня кількість учнів у закладах освіти, у яких працюють респонденти, — від 300–1000 осіб.

4. Серед опитаних директорів зі стажем роботи: до 5 років — 20,5 %; 5–10 років — 19,2 %; 10–20 років — 26,9 %; більше 20 років — 33,3 % (рис. 3).

Як можна пересвідчитись із вищезазначеного, в більшості респонденти — це директори з досвідом, які мають власні здобутки та управлінські досягнення, усвідомлюють актуальність підвищення управлінської компетентності та необхідність змін, про що свідчать відповіді на запитання анкети щодо найважливіших функцій директора закладу. Більшість керівників розуміють, що в сучасних умовах кардинально змінюються їх управлінські функції, статус директора закладу середньої загальної освіти, а також вони постійно повинні наповнювати раніше освоєні ними форми діяльності новим змістом.

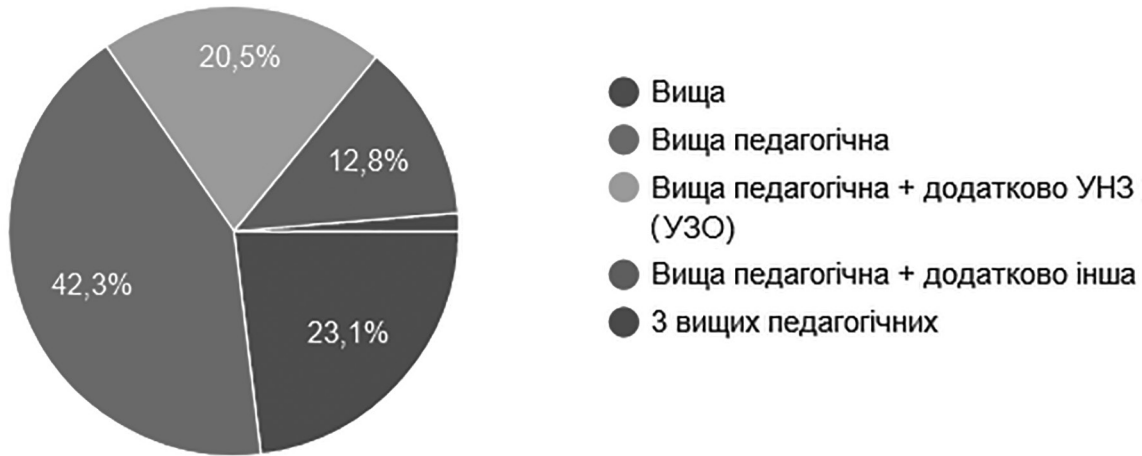

Рисунок 1. Освіта керівників закладів освіти
Складено автором самостійно

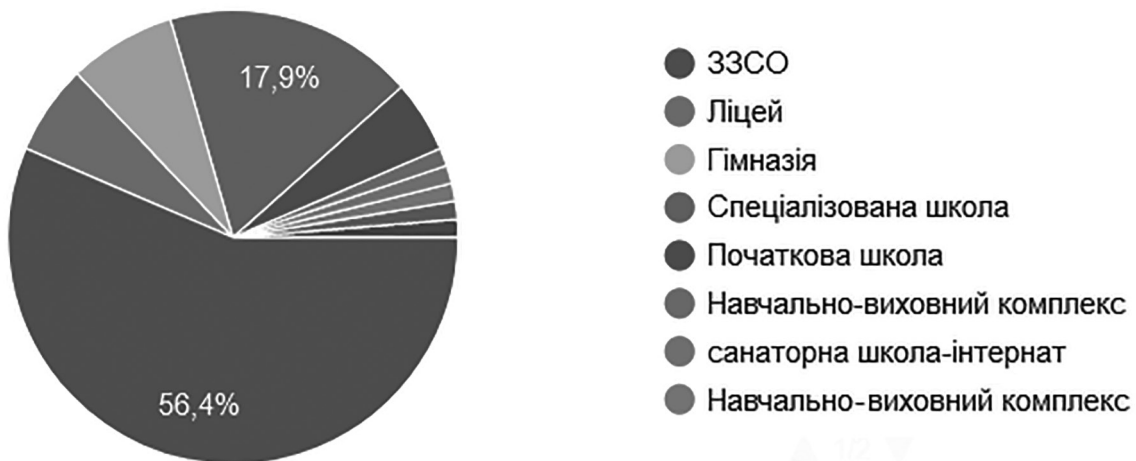

Рисунок 2. Типи закладів середньої освіти
Складено автором самостійно

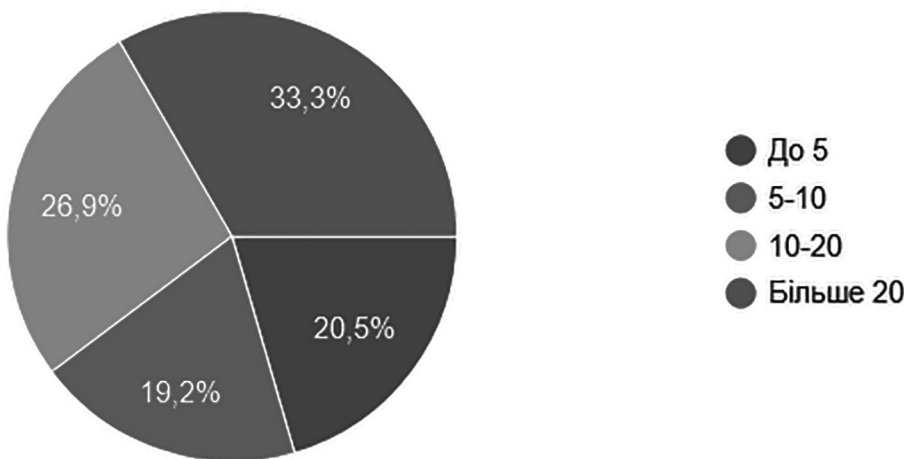

Рисунок 3. Стаж роботи опитуваних на посаді керівника закладу освіти
Складено автором самостійно

Так, 57,7 % респондентів вважають, що директор насамперед повинен бути менеджером та лідером (21,8 % відповідей). Менше 6 % вважають, що директор — це гарант дотримання нормативних документів у галузі освіти. По одній людині віддали свої голоси за варіанти,

що керівник повинен бути гарним учителем, взірцем для педагогічного колективу школи та експертом діяльності школи та лише оцінювати роботу персоналу. Також трохи більше 10 % вважають, що всі вищезазначені функції зараз є притаманні директору закладу освіти (рис. 4).

Рисунок 4. Найважливіші функції директора закладу загальної середньої освіти
Складено автором самостійно

5. Аналізуючи відповіді респондентів щодо основних напрямів їх діяльності як директора закладу, можна засвідчитись, що директори обізнані з нормативно-правовими актами в галузі освіти, у яких визначені компетентності директора школи та зміст його діяльності; досконало знають свої посадові обов'язки.

Так, опитувані зазначили наступні відповіді на запитання «Основні напрями діяльності директора закладу є»:

- організація навчально-виховного процесу;
- реалізація державної освітньої політики;
- дотримання санітарно-гігієнічних умов і вимог техніки безпеки;
- пошук і застосування ефективних форм і методів навчання та виховання;
- організація самоврядування;
- удосконалення матеріально-технічної бази школи;
- організація та вдосконалення методичної роботи.

Майже 18 % респондентів визначають додатково до основних напрямів їх діяльності такі:

- визначення стратегії та пріоритетних напрямів розвитку школи;
- розроблення концептуальних засад навчально-виховної діяльності закладу;
- вирішення питань фінансово-господарської діяльності закладу освіти;

- моделювання інноваційного простору школи;
- аналіз навчально-виховного процесу, його кількісних і якісних показників для цілеспрямованого розвитку закладу загальної середньої освіти;
- забезпечення позитивного іміджу закладу, залучення зовнішніх ресурсів для його розвитку.
- взаємодія школи з місцевою громадою.

6. Аналізуючи відповіді на запитання «Що є Вашим найбільшим управлінським досягненням?», ми виявили, що більшість респондентів (88,5 %) описали свої досягнення як процес, 11,5 % директорів — як результат (табл. 1).

7. Запитання, пов'язане з навчанням та підвищенням рівня управлінської компетентності директорів, містив дві складники, із яких перший — запитання щодо джерел, форм отримання знань та їх періодичності; другий — перелік знань і вмінь, необхідних керівнику для професійної діяльності.

Аналіз відповідей за першим складником засвідчив, що більшість керівників (93,6 %) підвищують управлінську компетентність постійно, а 6,4 % опитаних — за можливістю та необхідністю. Директори віддають перевагу самоосвіті (33 %), обміну досвідом із колегами, відвідуванню конференцій, семінарів, тренінгів

(27%), систематизації знань на курсах підвищення кваліфікації та консультаціям досвідченого спеціаліста (12%). За результатами опитування, найбільше голосів отримала така форма підготовки та підвищення управлінської ком-

петентності директора, як курси підвищення кваліфікації (41,6%), а найменш поширеною формою (29,9%) вважають обмін досвідом з колегами.

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ НАЙБІЛЬШИХ УПРАВЛІНСЬКИХ ДОСЯГНЕНЬ ДИРЕКТОРАМИ ШКІЛ

Досягнення як результат (11,5%)	Досягнення як процес (88,5%)
1. Результати навчальних досягнень учнів (ЗНО, призиви місця у олімпіадах, конкурсах тощо)	1. Участь у всеукраїнських та міжнародних проєктах
2. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у шкільний освітній процес	2. Забезпечення оптимальних умов функціонування закладу
3. Реорганізація закладу в спеціалізований з поглибленим вивченням інформаційних технологій	3. Оновлення матеріально-технічної бази
4. Упровадження інноваційних технологій навчання (електронний журнал/щоденник, проведення дистанційних занять)	4. Злагоджена робота колективу з надання якісних освітніх послуг
5. Наявність сталого, міцного колективу однодумців	5. Створення системи інклюзивної освіти в школі

Складено автором самостійно

Відповідаючи на запитання другого складника, директори зазначили, що керівнику для професійної діяльності необхідні знання основ освітнього менеджменту, уміння здійснювати педагогічний аналіз, стратегічне планування, прийняття найбільш оптимальних управлінських рішень з урахуванням правових, педагогічних та психологічних норм, знання державних стандартів початкової, базової і повної загальної середньої освіти, володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями в управлінні, орієнтація в кадрових питаннях, фінансова грамотність та володіння знаннями із фінансово-господарської діяльності.

Більшість опитуваних (52,6%) на питання «Чи маєте досвід самостійного формування бюджету школи, здійснення фінансово-господарської діяльності, тощо» відповіли ствердно. Проте на питання «Чи потребуєте додаткового (цільового) навчання щодо здійснення самостійного формування бюджету школи, здійснення фінансово-господарської діяльності тощо» переважна більшість директорів (66,7%) зазначили, що потребують додаткового навчання, 24,4% вказали, що потребують додаткового навчання частково, з окремих питань, і тільки 9% відповіли, що не потребують (рис. 5).

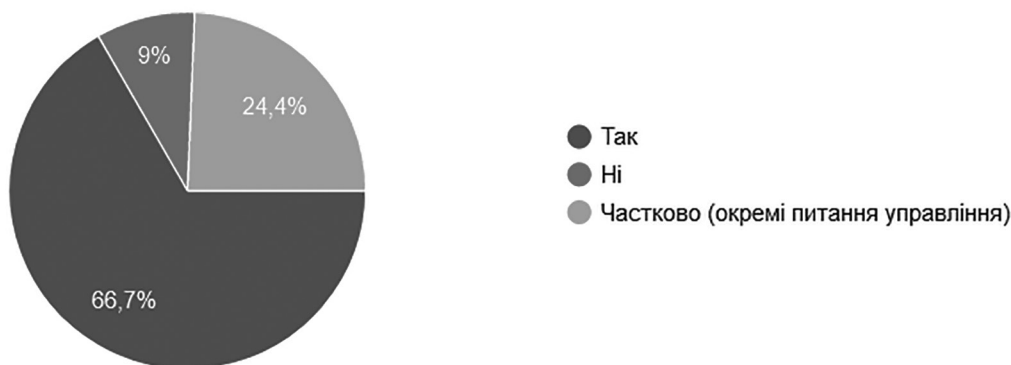

Рисунок 5. Необхідність додаткового (цільового) навчання директорів закладів загальної середньої освіти

Складено автором самостійно

Вивчаючи думку директорів щодо того, які питання потрібно ввести в програму підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти щодо самостійного формування бюджету школи, здійснення фінансово-господарської діяльності, опитувані визначили наступні:

- нормативно-правове забезпечення фінансової діяльності школи;
- особливості здійснення закупівель товарів, робіт та послуг за бюджетні кошти;
- використання ІКТ у фінансово-господарській діяльності;
- формування бюджету школи, складання кошторису, розрахунок видатків на оплату праці, харчування, комунальні послуги;
- шляхи отримання джерел додаткового фінансування.

З метою формування фінансово-господарської грамотності керівників закладів загальної середньої освіти було здійснено експертний добір критеріїв, що впливають на її рівень, а саме:

- установки, як основа фінансової грамотності, яка пов'язана з культурою фінансової поведінки керівника, що починається з планування бюджету і вироблення стратегії реалізації потреб закладу освіти.

- знання, що включають в себе розуміння правових основ фінансової автономії та бюджетних процесів закладу освіти.
- навички для здійснення фінансово-господарської діяльності в закладі освіти, ведення бухгалтерського обліку та звітності, проведення публічних закупівель та договірної роботи.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу зробити висновки, що актуальними для директорів закладів освіти є оновлення традиційних підходів до управління закладом освіти, а саме здобуття нових знань із менеджменту, маркетингу, психології, фінансової грамотності. Переважна більшість опитуваних потребують вдосконалення практичних вмінь у використанні засобів інформаційно-комунікативних технологій в управлінській діяльності, самостійному формуванні бюджету школи, здійсненні фінансово-господарської діяльності, організації бухгалтерського обліку, вивченні особливостей здійснення публічних закупівель тощо. Отже, ефективним шляхом вирішення вищезазначеної проблеми вважаємо створення та впровадження курсу навчання фінансової грамотності керівників закладів освіти.

Перспективою подальших досліджень вважаємо актуальним визначення авторської моделі визначення рівня фінансово-господарської грамотності керівників закладів освіти.

Список використаної літератури

1. Автономія ЗНЗ. *Педрада*. URL: <https://www.pedrada.com.ua/rubric/94-avtonomya-znz> (дата звернення: 23.06.2022).
2. Бачинська Є. М. Підготовка директорів закладів освіти до управлінської діяльності в системі післядипломної освіти. *Народна освіта*. 2018. № 1. С. 32–46.
3. Ворон О. Методологічні аспекти зростання професійного потенціалу керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 4. С. 7–10.
4. Єльнікова Г. В. Наукові основи розроблення кваліметричної моделі адаптивного управління професійною (професійно-технічною) освітою в регіоні. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 5 (188). С. 17–24. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5\(188\)-17-24](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5(188)-17-24)
5. Жданова-Неділько О. Підготовка майбутнього керівника навчального закладу до конструктивної управлінської взаємодії. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 82–85.
6. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n186> (дата звернення: 23.06.2022).
7. Закон України «Про загальну середню освіту». 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 23.06.2022).
8. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. № 2. С. 64–71.
9. Клокар Н. І., Науменко Г. Г., Гунько Л. В. Освіта в ОТГ: нові підходи до управління в умовах децентралізації влади. *Рідна школа*. 2017. № 11–12. С. 27–31.

10. Лещенко М. П. Светлорусова А. В. Професійна підготовка магістрів управління навчальним закладом: історико-педагогічний дискурс. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2010. Вип. 27 (31): V Кримські педагогічні читання «Педагогіка вищої школи 21-го століття та формування національної гуманітарно-технічної еліти»: в 3 ч. Ч. 1. С. 75–82.
11. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2011. Т. 16. С. 116–124.
12. Москалик Г. Ф. Готовність керівника закладу освіти до самостійної фінансово-господарської діяльності як умова забезпечення якісної діяльності закладу. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 3. С. 11–14. DOI: <https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3-11-14>
13. Про фінансову автономію закладів освіти. *Офіційний сайт Рахівської районної державної адміністрації*. 02.07.2020. URL: <https://rakhiv-rda.gov.ua/novyna/pro-finansovu-avtonomiyu-zakladiv-osvity> (дата звернення: 23.06.2022).
14. Binoy Th., Subhashree P. Factors that Influence the Financial Literacy among Engineering Students. *Procedia Computer Science*. 2020. Vol. 172. P. 480–487. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.05.161>
15. Espinosa T. M. Financial management practices of school heads: teachers' perspectives. *Skyline Business Journal*. 2017. Vol. 13. Issue 1. P. 33–44.
16. Klokar N. Розвиток професійних компетентностей керівників місцевих органів управління освітою в умовах децентралізації. *Rocznik Polsko-Ukraiński*. 2016. Том XVIII. S. 399–414. DOI: <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2016.18.31>
17. Lusardi A., Mitchell O. S. The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*. 2014. Vol. 52. P. 5–44. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

References

- Avtonomija ZNZ [Autonomy of CEE]. *Pedrada*. <https://www.pedrada.com.ua/rubric/94-avtonomya-znz>
- Bachynska, E. M. (2018). Pidghotovka dyrektoriv zakladiv osvity do upravlinsjkoji dijajlnosti v systemi pisljadyplomnoji osvity [Training of directors of educational institutions for management activities in the system of postgraduate education]. *Narodna osvita*, 1, 32–46.
- Voron, O. (2014). Metodologhichni aspekty zrostannja profesijnogho potencialu kerivnykiv zaghajnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Methodological aspects of growth of professional potential of heads of general educational institutions]. *New pedagogical thought*, 4, 7–10.
- Yelnykova, H. V. (2019). Naukovi osnovi rozroblennya kvalimetrichnoyi modeli adaptivnogo upravlinnya profesijnoyu (profesijno-tehничnoyu) osvityu v regioni [Scientific Basis for the Development of a Qualimetric Model of Adaptive Management of Professional (Vocational) Education in the Region]. *The image of a modern teacher*, 5 (188), 17–24. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5\(188\)-17-24](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-5(188)-17-24)
- Zhdanova-Nedilko, O. (2015). Pidghotovka majbutnjogho kerivnyka navchalnogho zakladu do konstruktyvnoji upravlinsjkoji vzajemodiji [Preparation of the future head of the educational institution for constructive management interaction]. *Mountain school of the Ukrainian Carpaty*, 12–13, 82–85.
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine «On Education»] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n186>
- Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu serednyu osvitu» [The Law of Ukraine «On complete general secondary education»] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
- Kizyma, T. (2012). Finansova gramotnist naseleण्या: zarubizhnij dosvid i vitchiznyani realiyi [Financial literacy of the population: foreign experience and domestic realities]. *Herald of Ternopil National Economic University*, 2, 64–71.
- Klokar, N. I., Naumenko, G. G., Gunko, L. V. (2017). Osvita v OTGh: novi pidkhody do upravlinnja v umovakh decentralizaciji vlady [Education in OTG: new approaches to management in the conditions of decentralization of power]. *Ridna Shkola*, 11–12, 27–31.

- Leshchenko, M. P., Svetlorusova, A. V. (2010). Profesijna pidghotovka maghistriv upravlinnja navchalnym zakladom: istoryko-pedagoghichnyj dyskurs [Professional preparation of masters of management of educational institution: historical and pedagogical discourse]. *The Problems and Prospects of Training National Humanitarian-Technical Elite*, 27 (31): V Crimean pedagogical readings «Pedagogy of higher school of the 21st century and the formation of the national humanitarian and technical elite»: in 3 parts. Part 1, 75–82.
- Lomachynska, I. A. (2011). Finansova gramotnist yak osnova optimizaciyi finansovoyi povedinki v umovah globalizaciyi [Financial literacy as basis of optimization of financial behavior in the conditions of global transformation]. *Odessa National University Herald. Economy*, 16, 116–124.
- Moskalyk, G. F. (2020). Ghotovnistj kerivnyka zakladu osvity do samostijnoji finansovo-ghospodarskoho dijajnosti jak umova zabezpechennja jakisnoji dijajnosti zakladu [Readiness of the Head of the Educational Institution for Independent Financial and Economic Activity as a Condition for Ensuring the Quality of the Institution]. *Image of the Modern Pedagogue*, 3 (192), 11–14. <https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3-11-14>
- Pro finansovu avtonomiju zakladiv osvity [On the financial autonomy of educational institutions] (2020, July 2). *Official site of the Rakhiv District State Administration*. <https://rakhiv-rda.gov.ua/novyna/pro-finansovu-avtonomiyu-zakladiv-osvity>
- Espinosa, T. M. (2017). Financial management practices of school heads: teachers' perspectives. *Skyline Business Journal*, 13 (1), 33–44.
- Klokar, N. (2016). Rozvytok profesijnykh kompetentnostej kerivnykiv miscevykh orghaniv upravlinnja osvitoju v umovakh decentralizaciyi [Development of professional competencies of heads of local education management bodies in the conditions of decentralization]. *Rocznik Polsko-Ukraiński*, XVIII, 399–414. <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2016.18.31>
- Binoy, Th., Subhashree, P. (2020). Factors that Influence the Financial Literacy among Engineering Students. *Procedia Computer Science*, 172, 480–487. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.05.161>.
- Lusardi A., Mitchell, O. S. (2014). The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 52, 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

ROZWOJ KOMPETENCJI FINANSOWYCH KIEROWNIKÓW PLACÓWEK SZKOLNICTWA ŚREDNIEGO: WYNIKI ANKIETY ONLINE

Batsenko Serhii, aspirant Instytutu Cyfryzacji Edukacji Narodowej Akademii Nauk Ukrainy,
ul. M. Berlińskiego, 9, 04060 Kijów, Ukraina,
sbatsenko@gmail.com

W artykule podkreślono, że procesy decentralizacji w Ukrainie, reforma wszystkich gałęzi edukacji, zapewnienie przez państwo gwarancji autonomii akademickiej, organizacyjnej, finansowej i personalnej placówek edukacyjnych prowadzą do nowych wymagań dla dyrektorów ogólnokształcących placówek szkolnictwa średniego w zgodzie z pojawieniem się nowych funkcji zarządczych menedżerów, w szczególności rozwiązywania problemów finansowej działalności gospodarczej instytucji edukacyjnej. W artykule przedstawiono wyniki ankiety internetowej dyrektorów placówek oświatowych, z której wynika, że zdecydowana większość ankietowanych dyrektorów potrzebuje dodatkowych (ukierunkowanych) szkoleń w zakresie samodzielnego kształtowania budżetu szkoły, realizacji działań finansowo-gospodarczych itp. Ustalono, że menedżerowie potrzebują dogłębnej analizy zagadnień związanych z obsługą regulacyjno-prawną działalności finansowej szkoły; specyfika zamówień towarów, robót i usług ze środków budżetowych; wykorzystanie TIK w działalności finansowej i gospodarczej; tworzenie budżetu szkolnego, sporządzanie kosztorysów, obliczanie wydatków na wynagrodzenia, wyżywienie, usługi komunalne; sposoby pozyskiwania źródeł dodatkowego finansowania. Podniesienie poziomu wiedzy finansowej kierowników szkół średnich ogólnokształcących wymaga ich przeszkolenia według następujących kryteriów: kształtowanie postaw związanych z kulturą zachowań finansowych kierownika; wiedza, która obejmuje zrozumienie podstaw prawnych autonomii finansowej i procesów budżetowych instytucji edukacyjnej; umiejętności prowadzenia działalności finansowej i gospodarczej w placówce oświatowej, rachunkowości

i sprawozdawczości, zamówień publicznych i pracy kontraktowej. W tym celu uważamy za skuteczne stworzenie i wdrożenie szkolenia z zakresu wiedzy finansowej dla kierowników instytucji edukacyjnych. Obiecująca jest definicja autorskiego modelu określania poziomu wiedzy finansowej i ekonomicznej kierowników placówek oświatowych.

Słowa kluczowe: *autonomia finansowa; dyrektorzy szkół; działalność zarządcza; ogólnokształcące placówki szkolnictwa średniego; zaawansowane szkolenie dyrektorów ogólnokształcących placówek szkolnictwa średniego; znajomość finansów.*

DEVELOPMENT OF SCHOOL PRINCIPALS' FINANCIAL LITERACY: RESULTS OF ONLINE SURVEY

Batsenko Serhii, Postgraduate student,
Institute of Digitalisation of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
9 M. Berlinskoho Str., 04060 Kyiv, Ukraine,
sbatsenko@gmail.com

The article presents the results of an online survey of heads of educational institutions regarding their education; the type of institutions they manage; seniority in this position; their most important functions as managers. Also, the survey showed that the vast majority of the respondents need additional (targeted) training regarding independent formation of the school budget, implementation of financial and economic activities, etc. It was established that managers need in-depth study of issues related to regulatory and legal support of the school's financial activities; peculiarities of procurement of goods, works and services for budget funds; use of ICT in financial and economic activities; formation of the school budget, preparation of estimates, calculation of expenses for wages, food, communal services; ways of obtaining sources of additional funding.

Levels of formation of financial literacy of heads of educational institutions were determined, such as initial (elementary), sufficient (basic), high (advanced).

We consider the creation and implementation of a financial literacy training course for heads of educational institutions to be effective. The definition of the author's model for determining the level of financial and economic literacy of heads of educational institutions is promising.

Key words: *advanced training of heads of general secondary education institutions; financial autonomy; financial literacy; institutions of general secondary education; management activity; school principals.*

Стаття надійшла до редакції 18.09.2022

Прийнято до друку 24.11.2022